

- низьким рівнем гуманістичного виховання у вищих учбових закладах, невідповідністю вимогам розвитку особистості й суспільства;
- низьким рівнем залучення студентів до позанавчальної діяльності;
- невідповідною професійною компетентністю і готовністю керівників, викладачів до управління цією ланкою роботи;
- недостатнім теоретико - методичним рівнем викладачів-кураторів;
- недоліками психологічної підготовки викладачів;
- відсутністю системного підходу у позанавчальній виховній діяльності;
- нереалізованими можливостями студентського самоврядування.

Таким чином, на сучасному етапі вищі навчальні заклади ще не надають питанням гуманістичного виховання студентської молоді належної уваги.

Як свідчать теоретичні дослідження, ефективність гуманістичного виховання студентів вищих навчальних закладів в умовах гуманізації та демократизації вищої школи може бути досягнута, якщо цей процес побудувати на основі розробки та впровадження в навчально-виховний процес науково-обґрунтованої моделі та педагогічної технології на засадах гуманістичної педагогіки, спрямованої на реалізацію принципу гуманізму, що передбачає визнання цінності особистості студента, сприяння його всебічному гармонійному розвитку і формуванню високоморальних якостей, таких як честь, гідність, доброта, співчуття, добросовісність, відповідальність, а також формування потреби здійснення добрих вчинків з метою реалізації себе як члена суспільства.

Література

1. *Алексюк А. М.* Методи навчання і методи учіння.-К.: Радянська школа, 1980. – 248с.
2. *Алексюк А. М.* Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія. Підручник для студ., асп. та мол. викл. вузів / Міжнародний фонд «Відродження». - К. : Либідь, 1998. - 558с.
3. *Бобко Л.О.* Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Л.О. Бобко; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. — К., 2004. — 20 с.
4. *Закон України "Про освіту "* // Освіта. - 1996. - 25 квітня. - С.4.
5. <http://ev.nuos.edu.ua/content/guman%D1%96stichne-vikhovannya-student%D1%96v-vishchikh-tekhnikh-navchalnikh-zaklad%D1%96v-stan-problem>

УДК 371.134:7.071.4+785:7.071.1 (045)

Тімашева Т.М.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ САМОСТІЙНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО- ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ

В статтє рассматривается проблема творческой самостоятельности будущих учителей музыки, выделяются педагогические условия её формирования в процессе инструментально-исполнительской подготовки.

Ключевые слова: *творческая самостоятельность, формирование творческой самостоятельности, инструментально-исполнительская подготовка, будущий учитель музыки.*

Однією з найважливіших проблем удосконалення навчального процесу в педагогічних закладах вищої освіти є розвиток активності студентів, формування у них здатності до творчої самостійної діяльності. Ось чому важливо не тільки дати студентам суму готових професійних знань, а й сформувати уміння самостійно й творчо застосовувати здобуті знання на практиці.

Формування творчої самостійності майбутніх учителів музики в процесі інструментально-виконавської підготовки – одне з основних завдань вищої школи.

Тому вважається за необхідне обґрунтувати педагогічні умови, впровадження яких забезпечить формування творчої самостійності майбутніх фахівців і сприятиме їх професійної компетентності та мобільності на сучасному ринку праці.

Умова як філософська категорія відбиває універсальні відношення речі до тих чинників, завдяки яким вона виникає та існує. Особливістю умови є те, що вона сама по собі, без діяльності людини не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її; вона лише створює можливість нової речі як зумовленої. Завдяки наявності відповідних умов властивості речі переходять з можливості в дійсність. Умови не визначають також сутності речі, вони лише впливають на спосіб її існування. Активним, діяльним чинником впливу умов на спосіб існування певної речі виступає людина як суб'єкт діяльності [6, с. 703].

У педагогіці умова визначається як спосіб формування (А.Семенова); як зовнішня передумова для існування і розвитку явищ, тобто обставина, від якої будь-що залежить; те, що має деякий причинний вплив на явище (З.Курлянд).

Для ефективного формування творчої самостійності у майбутніх учителів музики у процесі інструментально-виконавської підготовки необхідно створити відповідні педагогічні умови.

Під педагогічними умовами формування творчої самостійності майбутніх учителів музики у процесі інструментально-виконавської підготовки ми розуміємо такі спеціально створені умови, які необхідні й достатні для забезпечення розвитку виконавської майстерності та особистісних якостей, важливих у майбутній професійній діяльності. Створення їх полягає як у підготовці студента до цієї діяльності, так і в забезпеченні необхідного середовища впродовж навчання у вузі, а саме: стимулювання інтелектуальної та емоційної сфери студента, розвиток потреби у самовираженні, інтересу до майбутньої професії і до музично-інструментального виконавства, посилення творчої активності, зростання творчого потенціалу студентів, стимулювання потреби та прагнення особистості до самореалізації в музично-педагогічній діяльності.

Вивчення літератури з даної проблеми, багаторічне спостереження за формуванням творчої самостійності майбутніх учителів музики загалом і в процесі інструментально-виконавської підготовки зокрема, дало можливість визначити умови, які є оптимальними, необхідними і сприяють процесу її формування. До цих умов ми відносимо:

- цілеспрямоване педагогічне керування процесом формування творчої самостійності студентів у навчально-виконавській діяльності;
- мотиваційне забезпечення творчої самостійності;
- спонукання до оволодіння музично-теоретичними знаннями;
- стимулювання творчої самореалізації студентів у виконавській діяльності.

Цілеспрямоване педагогічне керування ми розглядаємо як одну з найважливіших умов формування творчої самостійності в процесі інструментально-виконавської підготовки. Цілеспрямованість необхідна для педагогічної діяльності, оскільки ця якість включає прагнення досягти мету, енергійність, наполегливість, відданість своїй справі.

Загальновідомо, що успішність інструментально-виконавської підготовки студента неможлива без його активності, вольових зусиль, цілеспрямованого свідомого виконання навчальних завдань. Відтак завдання викладача полягає в постійній активізації учбової діяльності шляхом знаходження нових способів індивідуального впливу, нетрадиційних варіантів вирішення завдань, рефлексивному аналізу виконання; у сприянні самостійності, яка формується за умови точної орієнтації студента у вимогах до нього й усвідомленні порядку вивчення музичного твору (з чого починати, на що в першу чергу звертати увагу, в якій послідовності продовжувати роботу тощо).

У деяких програмах з основного музичного інструменту наголошується на важливості доцільного добору музичних творів з урахуванням естетичного смаку, музичних уподобань студента. Це має позитивно вплинути на формування неповторної

індивідуальності майбутнього фахівця, створити мотивацію навчання, активізувати творчу самостійність.

Мотиваційне забезпечення творчої самостійності є наступною умовою цієї якості у процесі інструментально-виконавської підготовки.

Мотив – це те, що об'єктивно спонукало людину до діяльності, а мотивування – це суб'єктивне пояснення нею причин (мотивів) своїх дій [2, с. 10]. Поняття мотивації в людини, по загальному визнанню, містить у собі всі види спонукань: мотиви, потреби, інтереси, прагнення, мети, потяги, мотиваційні установки, диспозиції, ідеали тощо. У найбільш широкому змісті мотивація іноді визначається як детермінація поведінки взагалі [1, с. 7].

Отже, загальний рівень мотивації залежить від кількості мотивів, які актуалізуються; від спонукальної сили кожного з цих мотивів та актуалізації ситуативних факторів [2, с. 32].

Будучи джерелом активності суб'єкта, мотивація є дуже важливим компонентом будь-якої діяльності, зокрема інструментально-виконавської. Вона є системою психологічних факторів, що зумовлюють поведінку та діяльність людини; сукупністю зовнішніх та внутрішніх умов, які викликають активність суб'єкта і визначають її спрямованість.

Людина з високим рівнем мотивації схильна докладати значних зусиль у роботі. Прагнучи отримати вагомі результати, вона наполегливо працює для досягнення поставлених цілей. Навчання майбутнього вчителя музики буде успішним лише тоді, коли цей процес та його результати мають особистісне значення для студента, тобто існує глибока зацікавленість, мотивація в опануванні даною навчальною дисципліною. Це любов до свого інструменту та музичного мистецтва взагалі, бажання вдосконалювати свій професійний рівень, який передбачає розвиток музичного мислення, самостійності, інтелектуальної активності, виконавської техніки, естетичного смаку та широти світогляду, готовності до музично-просвітницької роботи. Для майбутнього педагога це також любов до педагогічної професії, дітей, бажання передати накопичений художньо-творчий досвід іншим людям. Крім того, важливо, щоб студент отримував задоволення від самого процесу та безпосередньо результатів навчання, а також їх очікування.

Інструментальне виконавство є складною діяльністю, що вимагає володіння широким спектром художньо-естетичних, музично-теоретичних знань, значним комплексом спеціальних умінь і навичок. Як показують дослідження, формування творчої самостійності саме в процесі інструментально-виконавської підготовки можливе за умов *спонукання до оволодіння музично-теоретичними знаннями*.

Музичний твір завжди виявляється значно ширшим, ніж його текстове втілення, адже виконавство є його родовою властивістю, що містить у собі зафіксовані або народжені прийоми виконання у культурній традиції свого часу і впливу сучасного життя. Музикант-виконавець передусім виявляє життєві зв'язки твору, посилює і конкретизує різноманітні асоціації, що проходять через його душу. Таким чином, внаслідок когнітивності цих процесів формується виконавський задум та інтерпретація, які містять не тільки коло виражальних засобів і вирішень, але й викристалізують усвідомлення образно-художнього змісту твору, що ґрунтується на історичних, світоглядних, естетичних засадах [5].

Одну з найважливіших ролей у розкритті та осмисленні художнього образу як когнітивної здатності виконавця відіграє програмність музичних творів. Відомо, що певна програма закладена у самій назві п'єси, наприклад, “Сумний спів” М.Лисенка, “Зозуля” Л.Дакена тощо. Але формальна вірність авторському текстові може призвести й до протилежного випадку – викривлення його змісту.

Музичний твір виступає перед виконавцем текстом, який підлягає не тільки виконавському розшифруванню, але й осмисленню в межах існуючих традицій. Таке осмислення є контекстним; воно містить у собі глибокі зв'язки твору з культурою певної

епохи. Опановуючи музичний твір, виконавець повинен стати дослідником, вивчаючи час, у якому був написаний твір, встановлюючи історичні та інші зв'язки, тобто визначити культурне поле, в якому народився твір [5].

Таким чином, в умовах мистецького вузу підготовка музикантів-виконавців повинна будуватись на когнітивності виховного процесу. Пізнання музичних творів різних жанрів, напрямків і стилів через призму вивчення, усвідомлення і відтворення на інструменті ставить цей процес на якісно вищий методологічний щабель. У цьому сенсі можна говорити про новітні підходи у галузі музичної педагогіки, спрямовані на виховання музикантів, здатних пізнавати, мислити й творити.

Стимулювання творчої самореалізації студентів у виконавській діяльності є наступною умовою, що забезпечує формування творчої самостійності майбутніх учителів музики.

Особливо складним є процес творчого розвитку особистості у мистецькій галузі, де музичному мистецтву відводиться особлива роль, оскільки різноманітні види музичної діяльності є стимулом для творчості вчителя музики та засобом його самореалізації (Л. Арчажнікова, Е.Абдулін, О.Ростовський, О.Рудницька, Г.Падалка, О.Щолокова та ін.).

Уміння творчо вирішувати навчальні завдання має властивість перенесення в інші, не навчальні ситуації. Після завершення навчання у вищому навчальному закладі вміння творчо мислити, шукати та знаходити відповіді на запитання, що постають у практичній діяльності, сприяють самореалізації особистості в суспільстві [4, с. 23].

Тому стимулювання потреби та прагнення особистості до творчої самореалізації в музично-педагогічній діяльності, а саме, у виконавській діяльності, – необхідна умова формування творчої самостійності майбутнього музиканта-педагога. Реалізація цієї педагогічної умови передбачає, з одного боку, стимулювання інтегративних тенденцій розвитку мотиваційної сфери студентів, пов'язаних із формуванням світогляду, побудовою життєвих планів, визначенням смислу життєдіяльності та музично-педагогічної діяльності, а, з іншого, сприянням зміні ролі особистості у здійсненні мотиваційних процесів на суб'єкта мотивації, регулятора міжрівневих відносин власної мотиваційної сфери, формування ставлення до спонукань та мотивів як до об'єктів регулювання та керування [3].

Наприкінці відзначимо, що виокремлені нами педагогічні умови мають важливе значення для підвищення ефективності музично-виконавської діяльності в цілому. Взяті окремо, вони мало сприятимуть оптимізації процесу формування творчої самостійності майбутніх учителів музики. Тому необхідним є взаємозв'язок цих умов в класі фортепіано, який вимагає врахування індивідуально-особистісних якостей студента, знаходження психологічно обґрунтованих, педагогічно доцільних методів впливу на нього.

Література

1. **Асеев В.Г.** Мотивация поведения и формирование личности / В.Г.Асеев. – М.: «Мысль», 1976. – 157с.
2. **Занюк С.С.** Психологія мотивації: навч. посібник / С.С.Занюк. – К.: Либідь, 2002. – 304с.
3. **Лисюк Ю.С.** Методика формування досвіду саморегулювання майбутніх музикантів-педагогів у вищих мистецьких навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 “Теорія та методика навчання (музика та музичне виховання)” / Ю.С.Лисюк. – К., 2007. – 20 с.
4. **Панасенко Е.** Самостійна робота студентів у вищому педагогічному навчальному закладі / Е.Панасенко // Рідна школа. – 2007. – № 7. – С. 22-24.
5. **Степанов О.Ф.** Когнітивні підходи у процесі освоєння музичних творів студентами / О.Ф.Степанов // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: Зб.наук.праць: Спец.випуск. Мистецька освіта:

сучасний стан і перспективи розвитку. – Ч. II. – Одеса: ПДПУ ім. К.Д. Ушинського, 2007. – С. 109-114.

6. *Філософський словник* [ред. В.І.Шинкарука]. – К.: Вид-во УРЕ, 1986. – 800с.

УДК-372.878:7.071.4

Зайцева А.В.

ТВОРЧИСТЬ ЯК УМОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття посвячена актуальній проблемі становлення творчої позиції майбутнього учителя музики як детермінанти його особистості, унікальної „траєкторії” самореалізації.

Ключевые слова: *творчество, самореализация, личностно-творческая позиция.*

Важливою і актуальною тенденцією розвитку сучасної вищої музично-педагогічної освіти є творчий розвиток особистості у різних видах музичної діяльності, який сприяє його професійній самореалізації (Е.Абдуллін, О.Ростовський, О.Рудницька, Г.Падалка, О.Щолокова та ін.).

Аналіз наукової літератури з визначеної проблеми свідчить про наявність суперечностей між зростаючими вимогами щодо формування механізмів творчої самореалізації кожної особистості в її унікальному виявленні й практичною реалізацією проголошених цілей, тому актуальним питанням педагогічної науки є формування творчої особистості вчителя, яка володіє системою загальнокультурних і професійних знань, гуманітарним світоглядом, вміє створювати та втілювати у практику як традиційних, так і нетрадиційних форм і методів навчання.

Методологічні засади проблеми творчої самореалізації особистості простежуються у ідеях екзистенціально-гуманістичної філософії М.Бахтіна, М.Бердяєва, А.Камю, Ж.Сартра щодо унікальності кожної особистості, її природної потреби у самовдосконаленні та самоздійсненні. Потреба людини у самореалізації розглядається гуманістичною психологією (Ш.Бюллер, А.Маслоу, К.Роджерс, Г.Олпорт, В.Франкл) та педагогікою (А.Алексюк, Є.Бондаревська, Б.Гершунський, І.Зязюн, Н.Кічук, О.Пехота, В.Радул) як „мета-потреба”, духовна потреба та цінність вищого рівня, актуалізація якої дозволяє здійснити особистісне життєве призначення.

У художньо-мистецькій практиці питання розробки організаційно-методичних засобів, що сприяють самореалізації студентів у процесі фахової підготовки висвітлені у наукових дослідженнях Л.Масол, Г.Падалки, В.Ражнікова, Н.Сегеди, О.Теплової, Г.Хусаїнової, О.Щолокової. Вихідні положення вищеназваних досліджень впевнено доводять, що становлення особистості (художнє, інтелектуальне, емоційне) є результатом втілення її творчих можливостей, активізації інтелектуальних та емоційних ресурсів для осмислення, переживання й інтерпретації мистецьких творів.

Як зазначають дослідники у галузі музичної педагогіки та виконавства [1], виконавська інтерпретація майбутнього вчителя музики передбачає емоційне та інтелектуальне осягнення музичної ідеї, створення на цій основі цілісного уявного художнього образу його втілення, тобто матеріалізації „ідеальної моделі” [3] твору в реальному звучанні шляхом пошуку доцільних виконавських засобів, адекватних “закладеному” у музичному тексті комплексу інтонаційної інформації (О.Алексеев, Г.Гінзбург, О. Гольденвейзер, Г.Коган). Зовнішня форма втілення звукового образу в процесі виконавської інтерпретації майбутнього вчителя музики доповнюється пошуком доцільних у всіх відношеннях суб’єктивних виконавських засобів його реалізації.

У цьому контексті процес інтерпретації є діалектичним поєднанням прочитання об’єктивно існуючого авторського тексту (мелодія, ритм, фактура, штрихи, ремарки) і